

Så summer det af sol over Søndre Campus

Af lektor, ph.d. Gitte Buch-Hansen

På tirsdage, som regel sidst på eftermiddagen, kan man se et lille optog bevæge sig langs kanalen bag om KUA 3's bygninger: I hvide dragter og med noget, der ryger og dufter som røgelse, bevæger de sig fra Afdeling for Bibelsk Eksegeses mødelokale til de to hvidmalede bistader, der her i foråret er blevet opstillet på plænen foran *Centre for Privacy Studies*. På linje med de store katedraler har også staderne her fået støttesøjler for ikke at blive væltet omkuld af Amagers lunefulde kastevind. Optoget består af medlemmerne af det uformelle bilaug ved Det Teologiske Fakultet, som beskyttet på behørig vis hver uge inspicerer staderne for at sikre, at bierne har plads nok og dermed ikke kommer i sværmtilstand.

De sakrale allusioner er ikke tilfældige. Med sin næsten uudholdelige sødme er nektaren tidligere blevet set som gudernes føde: Fra et overflødigshorn af en himmelsk banket dryssede nektaren ned over blomster og træer. Her kunne bierne så sanke den op som en gave til den menneskehed, der gennem honningens sødme skulle få smag for den guddommelige transcendens. Bierne har på denne måde altid medieret mellem himmel og jord. Hvis en sværm slog sig ned i

et kirketårn, tilhørte den kirken, også selv om ejeren var fulgt efter sine sværmende bier, sådan som loven påbød *ham*, hvis *han* ville gøre krav på sine bier. Bierne voks skulle da af kirken bruges til at fremstille de alterlys, hvis honningsøde duft sendte opmærksomheden tilbage til nektarens generøse kilde. Når jeg *kønner* ejerne maskulint, er også det udtryk for en historisk forståelse. Ifølge den svenske biskop, Olaus Magnus' *opus magnum* om de skandinaviske folks historie (*Historia de gentibus septentrionalibus*) fra 1555 forstyrrer fyldebøtter, tyve, koblersker og menstruerende kvinder bistadet med deres dunster og bør ikke komme nær disse. Med placeringen af bistaderne på det campusområde, hvor det juridiske, det humanistiske og det teologiske fakultet har hjemme, slås hermed en kulturhistorisk tangent an.

Når solen skinner på staderne, kan man i maj se, hvordan bierne sætter af på flyvebrættet og som små raketter skyder i vejret for at flyve nordpå over bygningerne på KUA 3. Formodentlig *trækker* de, som det hedder blandt biavlere, på de store kastanjetræer, der står omkring det gamle seruminstitut. Sådan er det med honningbier: De sender spejderbier ud,

som løbende sætter udbyttet af nektar og pollen i relation til flyveafstanden, og så retter stadets myriader af arbejderbier ind. Det er imponerende eller skræmmende effektivt – afhængigt af beskuerens synsvinkel. Måske kigger bierne senere på sæsonen over i kolonihaverne på den anden side af Ørestads Boulevard. Gennem sensommeren trækker de helt sikkert på den vedbend, der som arkitektens trøst er plantet langs metroen, men som set fra insekternes side er *super food*. Men alt dette vender vi tilbage til.

Projekt: Honning og viden på Københavns Universitet

Men hvorfor er de så der? Bistaderne?! Fordi honningen fra staderne skal være med til at stimulere forskning i bier og synliggøre den viden, som allerede findes ved Københavns Universitet. Projektet er kommet i værk på initiativ af professor Jakob Skovgaard-Petersen, *Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier*, og professor Ditlev Tamm, *Center for retskulturelle studier*, men bag projektet står nu en arbejdsgruppe af både våde og tørre forskere, der alle er engageret i viden, som på en eller anden måde har med bierne at gøre: fra deres helbred og aktuelle udsathed til honningens sårhelende egenskaber, fra deres unikke organisation til den rolle, de aktuelt spiller som facilitatorer i byernes grønne omstilling. Al denne viden vil blive præsenteret på en tværfaglig konference her til efteråret, hvor alle fakulteter bidrager.

Nu er det sådan, at der aktuelt produceres honning på tre af KU's campusområder. På Nordre Campus stiller Niels Bohr Instituttet arealer til rådighed for Røde Kors' bigård, der

drives af flygtninge i regi af ByBi. På City Campus har ByBi en eksternt finansieret bigård i Botanisk Have, som understøtter havens bestøvning. På Frederiksberg Campus slynger og aftager ByBi honning fra Københavns Amts Biavlforenings skolebigård (tidligere) Landbohøjskolens Have. Kun Søndre Campus manglede, for at vi kunne få fremstillet den form for 'merchandise', hvor alle KU's campusområder vil være repræsenteret med deres særlige honning. Men nu er staderne der. Når det overhovedet har været muligt at løbe dette projekt i gang, skyldes det Almenfonden ved Københavns Universitet, der har støttet projektet, fordi det, som det hed i ansøgningen, er en "meningsfuld aktivitet, som kan bringe studerende og ansatte sammen på tværs af fag- og stillingskategorier på en afstressende (sjov og sød) måde".

Bierne i bøgerne

Efter at projekt 'Honning og Viden' blev lanceret på fakultetet, har studerende og kolleger løbende sendt mig titler på og uddrag fra de historiske kilder, som de sad og arbejdede med, hvor honningen med dens sødme og bistadet med dets fascinerende organisering spiller en rolle. Da disse – ofte kuriøse – tekster løbende bliver distribueret til medlemmerne af 'bilauget', har de studerende med den jargon, som undgåeligt er kommet til at præge projektet, døbt tirsdagseftermiddagene deres 'bi-fag'.

Således dukkede der en dag en tekst op, som man læste på *Privacy: Dyetary* fra c. 1542 af den britiske læge og klosterbroder Andrew Boorde. Skriftet, som er en vejledning til det gode liv, indledes

med overvejelser over, hvor man bør bosætte sig: Fordi Gud ifølge Mosebøgerne lovede Abraham [*sic!*] et land, hvor det flød med mælk og honning, bør man bygge der, hvor bierne trives. Ergo måtte bistaderne placeres uden for *Privacy's* "mancyon" (som boligen hedder i Boordes skrift).

En nøgletekst, hvis man skal forstå biernes kulturhistorie, er tilgået mig fra en af mine specialestuderende. For enhver, som vil forstå, hvor anderledes, sammenlignet med nutiden, antikken tænkte om køn – og altså også om biernes – er Aristoteles' drøftelse af insekternes forplantning i afhandlingen *De generatione animalium* et *sine qua non*. I værket gør Aristoteles sig en række overvejelser over biernes køn, forplantning og den indbyrdes relation mellem de tre typer bier, man finder i bistadet: i dag kaldet arbejderne, dronerne og dronningen. Enhver biavler kan nikke genkendende til de iagttagelser, som Aristoteles bygger sin redegørelse på. Det er således helt korrekt, når Aristoteles konkluderer, at det ikke giver mening at klassificere bier ud fra det gængse begreb om køn. Og alligevel er det netop kønnet, som ender med at føre ham (og historien) på afveje. Ifølge Aristoteles skal det, som er aktivt, og som forplanter sig uden for egen krop, kønnes maskulint, mens det kvindelige er defineret ved på passiv vis at være vækstmedium for den maskuline sæd. Men fordi arbejderbierne både har soldatens brod og forsvarsvilje og derfor må kønnes maskulint og samtidig på moderlig vis passer ynglen, må disse ifølge Aristoteles være tve kønnede. Denne konklusion bidrager til forklaringen på det forhold, at man i bistadet ikke kan iagttage nogen

form for parringsaktivitet. Ifølge Aristoteles kopulerer bierne pga. deres særlige kønskonstruktion nemlig ikke. I modsætning til arbejderbierne er kongen dog et helt igennem maskulint eksemplar, hvilket hans størrelse og adfærd bærer vidnesbyrd om. Fordi et stade uden konge ingen yngel har, må arbejderne være hans afkom. Dronerne, derimod, stammer fra arbejderbierne, fordi der, sådan som Aristoteles også helt korrekt redegør for, kan findes droneyngel, selv om der ikke er en konge i stadet. (I dag kaldes den ubefrugtede yngel fra arbejderbierne for *pukkel-yngel*.) Dronernes tilstedeværelse forbliver dog en gåde for Aristoteles, fordi de, på trods af at de er på størrelse med kongen, tilsyneladende ikke bidrager til bistadets vækst eller trivsel.

I dag ved man, at dronerne stammer fra ubefrugtede æg fra dronningen – dvs. de har kun ét kromosomsæt – mens arbejdere og nye dronninger hidrører fra hendes befrugtede æg. Bierne kopulerer, men ikke i stadet: Under særligt gunstige vejrforhold forlader den unge dronning og dronerne stadet for sammen med bier fra andre stader at parre sig i luften. Det er den rene swingerklub. Med deres enkelte kromosomsæt fungerer dronerne som en form for flyvende sæd. Bistaderne består altså ene og alene af 'hunner' med enten et dobbelt eller et enkelt kromosomsæt.

Aristoteles' redegørelse for bistadets køn og genealogi har været dominerende indtil det 17. århundrede og kan forklare den – set med moderne øjne – bizarre brug af bierne, som vi finder i de historiske kilder. Når bierne hos flere af kirkefædrene – fx Ambrosius (ca. 339-397) og Augustin (354-430) – bliver et symbol på den askese, der som ideal foregriber det

eskatologiske liv, hvor mennesket lever uden kopulation, refereres der til den viden, vi finder i Aristoteles' værk. Det samme gælder det fyrstespejl, som vi finder i Olaus Magnus' *Historia de gentibus septentrionalibus*, hvor bistadets *konge* [*sic!*] besidder alle de klassiske dyder, først og fremmest den selvkontrol og det mådehold, der ligger til grund for hans selvopofrende karakter. Magnus' værk kan i øvrigt læses som en kommentar til den reformation, han selv undsagde. Mens det hos Magnus er reformatorerne, der repræsenterer den splittelse af stadet, som altid er af et onde, sendes sværmeriets 'sorteper' hos Luther videre til hans modstandere. Sværmerne har altså ikke fået betegnelsen, fordi de er karismatisk orienterede, men fordi de splitter det, som bør være en enhed: stadet eller kirken. Men det må man jo kende til biernes kulturhistorie for at forstå. Når ordet 'sværmer' ifølge Gyldendals *Store Danske* "kommer af tysk *Schwärmer*", hvilket betyder 'fantaster', har billedplanet erstattet realplanet. Overhovedet gør de kulturhistoriske projektioner det vanskeligt at skelne mellem billed- og realplan, når det gælder bistadet. Som et afsluttende kuriosum skal nævnes Bernard de Mandevilles *The Fable of The Bees: or, Private Vices, Publick Benefits* fra 1714, som et par systematikere har henledt min opmærksomhed på. I dette værk er Magnus' selvopofrende fyrste forsvundet til fordel for en radikal utilitarisme, hvor den enkelte bis selvished går restløst op i hele samfundets nytteværdi.

Vilde og domesticerede bier: konkurrence?

Man kan sige, at Mandevilles projektioner er at genfinde i den radikale miljøbevægelse, men altså nu med en kritisk *brod*. De domesticerede honningbier repræsenterer her den menneskehed, der som en invasiv art har underlagt sig naturen og fortrængt de vilde bier. I USA har denne opfattelse bl.a. ført til afbrændinger af bistader. Da denne uhyre komplekse problemstilling jævnligt finder vej til medierne, skal den lige have nogle ord med på vejen. Det er rigtigt, at 'bitrykket' – dvs. antallet af honningbier pr. kvm. – spiller en rolle, når det gælder forholdet mellem de vilde bier og honningbierne, men den helt afgørende udfordring er og bliver den sprøjtning, som rammer *alle* insekter, og den mangel på habitater og fødekilder, der *specifikt* rammer de vilde bier. I modsætning til de supereffektive honningbier er de vilde bier lokale specialister, som er tilpasset en særlig flora. Omvendt er humle- og honningbier fuldstændigt afgørende for bestøvningen af afgrøder og (frugt)træer. Hvis der er trækkilder nok i omegnen, vil der derfor ingen konkurrence være. For at være på den sikre side fravalgte vi en egentlig bigård til fordel for to stader og kortlagde – som indledningsvis antydet – områdets fødekilder inden opstillingen af staderne.

Når det er sagt, skulle bistadernes tilstedeværelse på Søndre Campus gerne stimulere til en beplantning, som på sigt udvikler sig i en mere vild og insektvenlig retning. Japanske kirsebær er med de-

res lyserøde pudderkvaster gode til *selfies*, men som træer er de sterile. De har ingen nektar, fordi de netop er udviklet til *ikke* at give de bær, der belaster budgettet med rådden frugt og sten, som skal fejjes op. Græs er rart at sidde på, men plænerne er som en grøn ørken, der suger liv og næring ud af den biodiversitet, der skulle få det til at summe af sol over Søndre Campus. Lad os i stedet få områder, hvor der arbejdes målrettet med de vilde planter – også kaldet ukrudt – som er de vilde insekters fødekilde.

Tak til Mette Birkedal, Giovanna Barbara Alesandro, Kristian Mejrup, Carsten Pallesen og Esben Korsgaard Rasmussen for informativt og underholdende input. Endelig skal det lige nævnes, at alle er velkomne i bilauget – også selv om man bare en enkelt tirsdag vil være med på en kigger. Vi har tøj og handsker i forskellige størrelser. Kontakt gbh@teol.ku.dk.